

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

Avgust №8, 2026

Агробизнес, наука и
технология

AGROBIZNES FAN VA TEXNOLOGIYALAR

Agribusiness, science and
technology

№ 083688

ISSN:

3060-5245

Toshkent-2026

Platform &
workflow by
OJS / PKP

BOSH MUHARRIR

Oblomurov Nazullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.

Bosh muharrir o'rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Farmonov To'liqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.

Muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.d. (PhD), dotsent.

Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Daiva Makutenene – professor, (Vilniaus Magnus universiteti, Litva)

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna – i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay'ati:**08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:**

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;

Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;

Boltayev Abror Sayitmuradovich – i.f.d. (DSc), dotsent;

Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;

Achilov Mashrab Ulug'bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Yangiboyev Dilshod G'ulomovich – i.f.f.d. (PhD);

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;

Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li – i.f.f.d. (PhD).

06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:

Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);

Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);

Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);

Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Xudayqulov Jonibek Bozarovich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li – q.x.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;

Atabayev Ma'ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;

Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS

Toshkent davlat agrar
universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

JURNALNING ILMIYLIGI:

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Elektron nashr, 558-sahifa.

E'lon qilishga 2026-yil 28-avgustda ruxsat etildi.

G'YOSOV ILXOM KARIMOVICH

Qurilish sanoati korxonalarida korporativ boshqaruv va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning metodologik asoslari.....287

BOLLIYEV SHAMSIDDIN TURSUNMAMATOVICH

Kichik biznes sohasiga investitsiyalarni jalb etishning ilmiy-nazariy asoslari....300

SHARIPOV LAZIZ AKTAM O'G'LI

Comparing parametric and non-parametric efficiency measurement under data quality constraints: stochastic frontier and dea evidence from smallholder sweet sorghum farms in Uzbekistan.....306

KARIMOVA MUHAYYO ORIF QIZI

Qandolatchilik mahsulotlarining sifat nazoratini oshirishda statistik usullardan foydalanishni takomillashtirish.....314

URALOV ELSHOD SIROJIDDIN O'G'LI

Mintaqada intellektual va texnologik salohiyat tushunchasining tatbiq etish.....322

MOVLONOVA DILRABO NOMOZ QIZI

Mintaqa iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda klasterlash mexanizmlarini takomillashtirishning konseptual asoslari.....328

JO'RAYEVA SHAXLO UCHQUN QIZI

Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlashning aholi bandligiga ta'siri.....340

AXMEDOVA NAFISA AMIRDDIN QIZI

Innovatsion rivojlanish sharoitida O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish.....347

MIRZAYEV MUZAFFAR MAXMUDOVICH

Yaponiya-O'zbekiston investitsiya hamkorligi: institutsional tuzilma va evolyutsiya bosqichlar.....356

QISHLOQ XO'JALIGI FANLARI

MASHRAPOV AHLIDDIN TURSUNALIEVICH

Farg'ona viloyatining unumdorligi past tuproq – iqlim sharoiti uchun mos, yuqori hosilli o'rik navlarini tanlash.....366

ESHPULATOV DOSTONBEK BOXODIR O'G'LI

Iqlim o'zgarishining paxta va bug'doy hosildorligiga ta'siri: O'zbekiston tumanlari bo'yicha panel ma'lumotlar tahlili (2015–2024).....371

RUZMETOV UMID ISMAILOVICH, ULUGOVA SAFARGUL FAYZULLAEVNA

Toshkent viloyati Bo'stonlik tumani sharoitida dorivor enotera (Oenothera Biennis L.) o'simligini yetishtirish uchun tuproqlarning mexanik tarkibi va agrokimyoviy xususiyatlarini baholash.....385

ПАВШАНОВА Н.А.

Урожайность и продуктивность совмещённых посевов сортов маша с хлопчатником в условиях Ташкентской области.....391

CHARIEVA XILAL DO'STMURATOVNA, TADJIEV MARDONQUL, DJURAEV BAYNIYAZ CHARIEVICH, BEGIMQULOV BEHZOD O'ROLOVICH

Ingichka tolali g'o'zaning konkurs nav sinovi ko'chatzoridagi navlar va tizmalarining qimmatli xo'jalik belgilari.....398

MASHRAPOV AXLIDDIN TURSUNALIEVICH

Behi nav va duragaylarini gullash darajasini baholash.....403

MIRZAXIDOV ULUG'BEK BAXTIYOROVICH, MIRZAXIDOV BAXTIYOR JALOLIDDINOVICH

Tok va bog'larni zararkunanda va kasalliklardan himoya qilish choralari.....408

TADJIEV MARDONQUL, DJURAEV BAYNIYAZ CHARIEVICH, BEGIMQULOV BEKZOD O'ROLOVICH, KURBANOVA GUBAXOR ABDUSATTAROVNA

Kuzgi bug'doy va takroriy ekilgan moyli ekinlarning hosil to'plashi.....416

ISROILOV SARDORBEEK UKTAMJON O'G'LI

Qovoq va kunjutni qayta ishlashning ikkilamchi xomashyosidan pektinga boy ozuqa uni olish texnologiyasini ishlab chiqish.....422

TUROBOV FAZLIDDIN BAHROM O'G'LI

Shox-shabbani shakllantirish usullarining chilonjiyda (Ziziphus Jujuba Mill.) navlari novdalarining yillik o'sishiga ta'siri.....434

NURMATOV SHERZOD SHAKARBAYEVICH

Brokkoli kukunini ishlab chiqarishda quritish usullarining mahsulot sifati va bioaktiv komponentlarning saqlanishiga ta'siri.....440

KARAMIRZAEV YOMG'IR XUDOYNAZAROVICH

Sug'oriladigan taqir-o'tloqi tuproqlarda mikroelementlar miqdorini o'zgarishiga g'o'zani tomchilatib sug'orish va mineral o'g'itlarni qo'llashning ta'siri.....451

RASULOV MARAT BAYDULLAYEVICH, XAKIMOV ABDUMUROD ESIRGAP O'G'LI, RASULOV MURAT BAYDULLAYEVICH, QODIROVA SAODAT MURODOVNA, RASULOV QAYRAT BAYDULLAYEVICH

Moyli ekinlar genofondi namunalarining urug'laridagi biokimyoviy ko'rsatkichlarning o'zgaruvchanligi va qiyosiy baholanishi.....456

ISROILOV BAXTIYOR ABDULLAYEVICH, AZIZOV BAXRAM MUZAPAROVICH

Marjumakni amal davrida sutkalik o'sishiga ekish muddati, me'yor va usullarining ta'siri.....463

SAMATOV ABDULAZIZ SHUXRAT O'G'LI, ABDUVOXIDOV GIYOS KURBONALIYEVICH, MAVLYANOV DILMURD RAXMATULLAYEVICH, XOJAQULOV SHERZOD BAXTIYOROVICH

G'o'zaning mahalliy navlar ishtirokidagi F₂ duragaylari va ota-ona shakllarni ayrim morfo-xo'jalik belgilari tahlil natijalari.....468

XOJAQULOV SHERZOD BAXTIYOROVICH, ABDUVOXIDOV GIYOS KURBONALIYEVICH, MAVLYANOV DILMURD RAXMATULLAYEVICH, SAMATOV ABDULAZIZ SHUXRAT O'G'LI

Intensiv texnologiya 76*10*11*1 sxemada tomchilatib va egatlab sug'orish hamda polietilen to'shalgan va ochiq maydonda xorijdan keltirilgan yangi g'o'za navlarining o'sish-rivojlanishi va hosildorligiga ta'siri.....477

UO'T: 633.51.631.527

G'O'ZANING MAHALLIY NAVLAR ISHTIROKIDAGI F₂ DURAGAYLARI VA OTA-ONA SHAKLLARNI AYRIM MORFO-XO'JALIK BELGILARI TAHLIL NATIJALARI

SAMATOV ABDULAZIZ SHUXRAT O'G'LI

Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agrotexnologiyalari
ilmiy-tadqiqot instituti Oqqo'rg'on ilmiy-tajriba stansiyasi
laboratoriya mudiri, ilmiy xodim

<https://orcid.org/0009-0001-0959-9967>

ABDUVOXIDOV GIYOS KURBONALIYEVICH

Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agrotexnologiyalari
ilmiy-tadqiqot instituti Oqqo'rg'on ilmiy-tajriba stansiyasi
direktori q.x.f.f.d., katta ilmiy xodim

<https://orcid.org/0009-0003-4284-3815>

MAVLYANOV DILMUROD RAXMATULLAYEVICH

Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agrotexnologiyalari
ilmiy-tadqiqot instituti Oqqo'rg'on ilmiy-tajriba stansiyasi
direktori o'rinbosari q.x.f.f.d., katta ilmiy xodim

<https://orcid.org/0000-0001-7880-957X>

XOJAQULOV SHERZOD BAXTIYOROVICH

Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agrotexnologiyalari
ilmiy-tadqiqot instituti Oqqo'rg'on ilmiy-tajriba stansiyasi
laboratoriya mudiri, ilmiy xodimi

<https://orcid.org/0009-0008-5946-2417>

Annotatsiya. Tadqiqotda g'o'zaning C-5709, C-6602, Oqqo'rg'on-2022, Buxoro-10 va Sulton navlari hamda ular ishtirokidagi F₂ duragaylarda tezpisharlik, bir dona ko'sak vazni va bir tup o'simlik mahsuldorligi belgilarining o'zgaruvchanligi o'rganildi. Fenologik kuzatuvlar va matematik-statistik tahlillar asosida variatsion qatorlar shakllantirildi. Tezpisharlik bo'yicha o'simliklarning vegetatsiya davri 96-135 kun oralig'ida bo'lib, F₂ duragaylarda o'zgaruvchanlik koeffitsiyenti 2,03-2,52 foizni tashkil etdi. Bir dona ko'sak vazni 4,5-8,1 gramm oralig'ida, mahsuldorlik esa 51-130 grammni tashkil qildi. F₂ duragaylarda yuqori o'zgaruvchanlik kuzatildi. Eng istiqbolli kombinatsiyalar aniqlandi va keyingi seleksiya ishlari uchun tezpishar, yirik ko'sakli hamda serhosil o'simliklar ajratib olindi.

Kalit so'zlar: vegetatsiya davri, hosildorlik, bir ko'sak vazni, tezpisharlik, duragay, o'zgaruvchanlik, mahsuldorlik, istiqbolli, kombinatsiya.

Аннотация. В исследовании изучена изменчивость признаков скороспелости, массы одной коробочки и продуктивности одного растения у сортов хлопчатника C-5709, C-6602, Оккурган-2022, Бухоро-10 и Султон, а также у полученных с их участием гибридов F₂. На основе фенологических наблюдений и математико-статистического анализа сформированы вариационные ряды. По признаку скороспелости вегетационный период растений составил 96-135 дней, а коэффициент вариации у гибридов F₂ находился в пределах 2,03-2,52 %. Масса одной коробочки варьировала от 4,5 до 8,1 г, а продуктивность одного растения - от 51 до 130 г. У гибридов F₂ отмечена более высокая степень изменчивости. Выделены наиболее перспективные комбинации, из которых для дальнейшей селекционной работы отобраны скороспелые, крупнокоробочковые и высокопродуктивные растения.

Ключевые слова: вегетационный период, урожайность, масса одной коробочки, скороспелость, гибрид, изменчивость, продуктивность, перспективный, комбинация.

Abstract. The study investigated the variability of earliness, boll weight, and productivity per plant in cotton varieties C-5709, C-6602, Oqqo'rg'on-2022, Bukhoro-10, and Sulton, as well as in F_2 hybrids developed using these varieties. Based on phenological observations and mathematical-statistical analyses, variation series were established. The vegetation period of plants ranged from 96 to 135 days, while the coefficient of variation in F_2 hybrids ranged from 2.03 to 2.52 %. The weight of a single boll varied from 4.5 to 8.1 g, whereas productivity per plant ranged from 51 to 130 g. A higher degree of variability was observed in F_2 hybrids. The most promising hybrid combinations were identified, and early-maturing, large-bolled, and highly productive plants were selected for further breeding studies.

Keywords: vegetation period, yield, boll weight, earliness, hybrid, variability, productivity, promising, combination.

KIRISH

Dunyo miqiyosida g'o'za seleksiyasiga doir ilmiy-tadqiqot ishlari yetakchi seleksioner-olim va mutaxassislar tomonidan chuqur izlanishlar olib borilmoqda. Yangi navlarni yaratish va ularning ekin maydonlari ko'paytirishda genetika va seleksiya fanining zamonaviy uslublaridan samarali foydalanib kelinmoqda.

Paxtachilikda urug'chilik tizimni rivojlantirish hamda paxta hosildorligini oshirishning qo'shimcha chora tadbirlari to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 15 dekabrda PQ-391 sonli qarorida paxtachilikda zamonaviy agrotexnologiyalarni va urug'chilikda erkin bozorni tashkil etish orqali hosildorlikni keskin oshirish paxta xom ashyosini yetishtirishda ilmiy innovatsion yondashuvlarni qo'llashni kengaytirish.

Hozirgi zamon talabiga javob beradigan yangi g'o'za navlarini yaratish seleksiyaning nazariy asoslarini rivojlantirishni, uning uslublarini takomillashtirishni, ya'ni yangi uslublarni qo'llash asosida noyob yangi donorlar yaratishni talab etadi.

O'zbekiston va jahon miqiyosidagi o'simlikshunoslik va dexqonchilikning dolzarb vazifalaridan biri davlatimiz tomonidan g'o'zaning serhosil, tezpishar, yuqori tola chiqimi va sifatiga ega, vilt kasalligi va turli qishloq xo'jalik zararkunandalariga, sho'rlanish va qurg'oqchilikka chidamli bo'lgan yangi navlarini yaratishga juda katta e'tibor berilib kelinmoqda, chunki bu soha respublikamizning asosiy iqtisodiy negizlaridan biri hisoblanadi [1].

Ma'lumki, hozirgi davrda ishlab chiqarishda ekilayotgan g'o'za navlari, asosan, genom ichi duragaylari va navlararo chatishtirish orqali yaratilganligi bo'lgani uchun, ularga xos qimmatli-xo'jalik belgilarini, seleksion uslublardan foydalangan holda, tubdan o'zgartirish qiyin (Pulatov va boshqalar mualliflar tomonidan 1992 y) [2].

Turlararo duragaylarda tezpisharlikning irsiylanish jarayonini o'rganishda ushbu belgini hosil qiluvchi omillardan hisoblangan shonalashgacha bo'lgan davr, hamda ushbu belgining shakllanishida qayta chatishtirishning ta'siri katta ekanligi, uni ota-ona sifatida qanday namuna qatnashayotganligiga uzviy bog'liqligi haqida fikr yuritiladi [4].

Tezpisharligi bilan bir-biriga yaqin shakllar chatishtirishga jalb etilganda, duragaylarda ko'sak yirikligi o'rtacha ko'rsatkichga yaqin bo'ladi yoki aksincha, turli tezpisharlikka ega namunalar chatishtirilganda esa, ularning duragay

avlodlarida yirik ko'sak vaznli ota yoki ona shakllar tomoniga og'ganligini aniqlaganlar. G'o'zaning *G.hirsutum* turiga mansub o'rtacha yiriklikdagi ko'sakka ega bo'lgan navlarni yirik ko'sakli nav bilan chatishtirish natijasida olingan duragaylarda ushbu belgining irsiylanishi oraliq holda bo'lganligi keltirib o'tilgan[3].

TADQIQOT USLUBLARI

Dala tajribalari 2025-yil Oqqo'rg'on ilmiy-tajriba stansiyasining o'tloq bo'z tuproq-iqlim sharoitida qabul qilingan seleksion tizim asosida g'o'zani mahalliy C-5709, C-6602, Oqqo'rg'on-2022, Buxoro-10 va Sulton ishtirokida olingan F_2 duragay ko'chatzori tashkil qilingan bo'lib, duragaylar va ota-ona sifatida ishtrok etayotgan navlarni ayrim morfologik, qimmatli sifat ko'rsatkichlari o'rganildi.

TADQIQOT NATIJALARI VA MUNOZARA

Tadqiqotlarda g'o'zani mahalliy C-5709, C-6602, Oqqo'rg'on-2022, Buxoro-10 va Sulton ishtirokida olingan F_2 duragay o'simliklarni biologik tezpisharligi belgisi bo'yicha fenologik kuzatuvlar olib borildi hamda ota-ona shakllariga taqqoslab, o'zgaruvchanlik darajasi matematik tahlil qilindi.

Tezpisharlik belgisi bo'yicha variatsion qatorlarda ko'rsatkichlar 8 ta sinfga taqsimlanib, 96 kundan 135 kungacha o'simliklar uchraganligi qayd etildi. Vegetatsiya davri bo'yicha ota-ona shakllarida o'simliklar soni 57-60 ta oralig'ida F_2 duragaylarda 174-190 ta oralig'ida va andoza navida 62 donani tashkil etdi. Ushbu belgi bo'yicha ota-ona shakllarida o'rtacha 114,5 kundan Oqqo'rg'on-2022 navida, 121,1 kungacha Buxoro-10 navida, F_2 duragaylarda esa 113,4 kundan F_2 (Sulton x Oqqo'rg'on-2022) kombinatsiyasida, 117,4 kungacha F_2 (C-5709 x Buxoro-10) kombinatsiyasida tashkil etdi. Ota-ona shakllarida asosiy o'simliklar variatsion qatorning 3-6 sinflarida joylashib, ushbu sinflarda, ya'ni 109-125 kun oralig'ida 89,3 foizdan, 100,0 foizgacha, duragay kombinatsiyalarda esa 74,3 foizdan, 89,6 foizgacha, andoza navida 96,7 foiz o'simliklar uchradi. Bunda ushbu sinflarda o'rganilgan navlardan C-6602 va Sulton navlarida boshqa ota-ona shakllariga nisbatan o'simliklar ko'p bo'lganligi qayd etildi.

Tajribalarimizda vegetatsiya davri bo'yicha nisbatan kechpishar bo'lgan, ya'ni 126 kundan keyin 50 foiz ko'saklar ochilishi, ya'ni variatsion qatorlarning 7-8 sinflarida mahalliy navlarda 10,1 foizgacha bo'lib, C-5709 va Buxoro-10 navlari boshqa navlarga nisbatan birmuncha kechpishar bo'lganligi qayd etildi. Ota-ona shakllaridan tezpishar, ya'ni variatsion qatorlarning 1-2 sinflarida 106 kungacha bo'lgan o'simliklar Oqqo'rg'on-2022 navida bo'lib, 13,3 foizgacha o'simliklar mavjudligi namoyon bo'ldi. Vegetatsiya davri belgisi bo'yicha ota shakllarida o'zgaruvchanlik koeffisienti 1,57-1,73 foiz oralig'ida bo'ldi (1-jadval).

Tezpisharlik belgisi bo'yicha F_2 duragaylarda ham asosiy o'simliklar variatsion qatorlarning 3-6 sinflarda joylashib, ya'ni 74,3 foizdan F_2 (Sulton x Oqqo'rg'on-2022) kombinatsiyasida, 99,6 foizgacha F_2 (C-5709 x Oqqo'rg'on-2022) kombinatsiyasida bo'lganligi qayd etildi.

**G'o'zaning mahalliy navlar ishtirokidagi F₂ duragaylarda vegetatsiya davri
belgisining o'zgaruvchanlik tahlili**

№	Ota-ona shakllari va F ₂ duragaylar	K=5 kun.								N	M±m	δ	V%
		96- 100	101- 105	106- 110	111- 115	116- 120	121- 125	126- 130	131- 135				
1	C-5709	-	-	-	19	13	21	5	1	59	116,2±0,63	2,01	1,73
2	C-6602	-	-	6	23	16	13	-	-	58	115,6±1,28	1,81	1,57
3	Oqqo'rg'on-2022	8	-	4	35	12	-	1	-	60	114,5±1,36	1,92	1,68
4	Buxoro-10	-	-	-	14	18	21	1	3	57	121,1±1,41	2,00	1,65
5	Sulton	-	-	5	11	28	12	2	-	58	118,2±1,36	1,93	1,63
6	F ₂ (C-5709 x C-6602)	-	23	25	38	48	39	5	2	180	116,5±1,96	2,77	2,38
7	F ₂ (C-5709 x Oqqo'rg'on-2022)	5	12	18	43	54	41	-	1	174	116,0±1,92	2,72	2,34
8	F ₂ (C-5709 x Buxoro-10)	-	11	21	36	60	50	9	3	190	117,4±1,92	2,72	2,31
9	F ₂ (Oqqo'rg'on-2022 x C-5709)	14	20	33	38	53	21	-	2	181	115,9±2,06	2,92	2,52
10	F ₂ (Sulton x Oqqo'rg'on-2022)	12	28	31	49	37	19	7	-	183	113,4±1,62	2,30	2,03

F₂ duragaylardan 106 kungacha bo'lgan o'simliklar 5,7 foizdan, 21,8 foizgacha bo'lib, ota-ona shakllariga nisbatan ko'plab o'simliklar ajaralib chiqqanligi aniqlandi. O'suv davri nisbatan kechroq bo'lgan, ya'ni 126 kundan keyin 50 foiz ko'saklar ochilishi F₂ duragaylarda 6,3 foizgacha bo'lib, o'zgaruvchanlik koeffisienti 2,03-2,52 % oralig'ida ekanligi kuzatildi.

Tadqiqotlarda vegetatsiya davri bo'yicha F₂ duragay o'simliklarni tahlillariga ko'ra, mahalliy navlar ishtirokidagi F₂ (Oqqo'rg'on-2022 x C-5709) va F₂ (Sulton x Oqqo'rg'on-2022) kombinatsiyalarida ota-ona shakllari va boshqa duragaylar hamda andoza naviga nisbatan tezpishar o'simliklar ko'pligi kuzatildi.

G'o'zani mahalliy navlar hamda ular ishtirokidagi F₂ duragaylardan tezpisharlik belgisi bo'yicha variatsion qatorning o'ng tomonida joylashgan, ya'ni 6-8 sinflardagi 121 kun va undan kechpishar bo'lgan o'simliklar chiqitga chiqazilib, chap tomonida joylashgan, variatsion qatorlarning 1-5 sinflardagi 120 kungacha bo'lgan o'simliklar boshqa belgilari bilan mujassamlashgan holda keyingi yillarda oilalar bo'yicha tadqiqotlar olib borish maqsadida ajratib olindi.

O'simliklarni bir dona ko'sak paxta vazni bo'yicha laboratoriya sharoitida ota-ona shakllariga taqqoslab o'zgaruvchanlik darajasi matematik tahlil qilindi. Ota ona shakllaridan o'simliklar 57-60 donani, duragaylarda 174-190 donani va andoza navida 62 donani tashkil etdi. Olingan ma'lumotlar ko'rsatkichlar bo'yicha 8 ta sinfga, 0,4 grammdan bo'linib, bir dona ko'sak vazni 4,5 grammdan, 8,1 grammgacha bo'lgan o'simliklar uchradi. Bunda mahalliy C-5709, C-6602, Oqqo'rg'on-2022, Buxoro-10 va Sulton navlarida bir dona ko'sak vazni o'rtacha 5,9 grammdan C-6602 navida, 6,2 grammgacha C-5709 navida bo'lganligi hamda F₂ duragay o'simliklarda esa o'rtacha 5,9-6,2 gramm oralig'ini tashkil etdi (2-jadval). Tajribalarda ota-ona shakllarida asosiy o'simliklar variatsion qatorning 3-6 sinflarida joylashib, ushbu sinflarda, ya'ni 5,3-6,9 gramm oralig'ida 94,7 foizdan, 100,0 foizgacha, F₂ duragay kombinatsiyalarda esa ushbu sinflarda 78,4 foizdan, 88,9 foizgacha, andoza navida 80,6 foiz o'simliklar joylashganligi qayd etildi.

Tadqiqotlarda bir dona ko'sakdagi paxta xomashyosi bo'yicha 5,3 grammgacha, ya'ni variatsion qatorlarning 1-2 sinflarida mahalliy navlarda 6,8 foizgacha hamda variason qatorlarning 7-8 sinflarida 7,2 gramm va undan yuqori bo'lgan o'simliklar C-5709 va Buxoro-10 navlarida uchradi. Bir dona ko'sak vazni bo'yicha bo'yicha ota shakllarida o'zgaruvchanlik koeffisienti 8,4-8,9 foiz oralig'ini tashkil etdi.

O'simliklardagi bir dona ko'sak vazni bo'yicha F₂ duragaylarda 106 kungacha bo'lgan o'simliklar variatsion qatorlarning 7-8 sinflarida 7,2 gramm va undan yuqori bo'lgan o'simliklar 1,1 foizdan F₂ (C-5709 x Oqqo'rg'on-2022) kombinatsiyasida, 10,0 foizgacha F₂ (C-5709 x Buxoro-10) kombinatsiyasida bo'lib, ota-ona shakllariga nisbatan ko'plab yirik ko'sakli o'simliklar ajaralib chiqqanligi aniqlandi. F₂ duragaylarda bir dona ko'sakdagi paxta xomashyosi bo'yicha o'zgaruvchanlik koeffisienti 10,0-11,5 % oralig'ida ekanligi kuzatildi.

**G'o'zaning mahalliy navlar ishtirokidagi F₂ duragaylarda bir dona ko'sak vazni
belgisining o'zgaruvchanlik tahlili**

№	Ota-ona shakllari va F ₂ duragaylar	K=0,4 gramm.								n	M±m	δ	V%
		4,5- 4,8	4,9- 5,2	5,3- 5,6	5,7- 6,1	6,2- 6,5	6,6- 6,9	7,2- 7,5	7,8- 8,1				
1	C-5709	-	-	7	23	26	2	1	-	59	6,2±0,17	0,55	8,9
2	C-6602	-	4	12	25	17	-	-	-	58	5,9±0,35	0,50	8,5
3	Oqqo'rg'on-2022	-	2	11	28	14	5	-	-	60	6,0±0,37	0,53	8,8
4	Buxoro-10	-	-	5	30	11	8	3	-	57	6,1±0,36	0,51	8,4
5	Sulton	-	2	12	23	14	7	-	-	58	6,0±0,37	0,52	8,7
6	F ₂ (C-5709 x C-6602)	2	15	32	51	63	8	7	2	180	6,1±0,43	0,61	10,0
7	F ₂ (C-5709 x Oqqo'rg'on-2022)	1	19	28	61	52	11	2	-	174	6,2±0,47	0,66	10,7
8	F ₂ (C-5709 x Buxoro-10)	-	22	26	51	58	14	14	5	190	6,2±0,49	0,70	11,3
9	F ₂ (Oqqo'rg'on-2022 x C-5709)	6	12	44	57	42	18	2	-	181	5,9±0,44	0,63	10,7
10	F ₂ (Sulton x Oqqo'rg'on-2022)	4	16	35	62	37	16	11	2	183	6,0±0,49	0,69	11,5

**G'o'zaning mahalliy navlar ishtirokidagi F₂ duragaylarda bir tup o'simlik
mahsuldorligi belgisining o'zgaruvchanlik tahlili**

№	Ota-ona shakllari va F ₂ duragaylar	K=10 gramm.								n	M±m	δ	V%
		51- 60	61- 70	71- 80	81- 90	91- 100	101- 110	111- 120	121- 130				
1	C-5709	-	-	8	12	24	10	5	-	59	94,2±3,49	11,0	11,7
2	C-6602	-	2	7	13	14	20	2	-	58	101,4±8,18	11,5	11,4
3	Oqqo'rg'on-2022	-	3	8	22	25	2	-	-	60	91,2±6,68	9,4	10,3
4	Buxoro-10	-	-	9	7	11	25	5	-	57	102,5±7,90	11,1	10,9
5	Sulton	-	2	6	10	17	20	3	-	58	100,8±7,50	10,6	10,5
6	F ₂ (C-5709 x C-6602)	6	9	32	23	51	44	9	6	180	93,5±9,70	13,7	14,6
7	F ₂ (C-5709 x Oqqo'rg'on-2022)	2	12	25	36	42	50	5	2	174	100,9±9,51	13,4	13,3
8	F ₂ (C-5709 x Buxoro-10)	-	10	21	47	54	36	17	5	190	94,2±9,03	12,7	13,5
9	F ₂ (Oqqo'rg'on-2022 x C-5709)	4	7	29	45	61	31	1	3	181	92,4±9,45	13,3	14,4
10	F ₂ (Sulton x Oqqo'rg'on-2022)		21	30	36	54	30	7	5	183	91,3±9,53	13,4	14,7

O'simliklar soni ota-ona shakllarida 57-60 donani, F_2 oddiy duragaylarda esa 174-190 dona bo'lib, mahsuldorlik bo'yicha ko'rsatkichlar 10 grammdan 8 ta sinfda uchraganligi kuzatildi. Bunda o'simliklar 51 grammdan 130 grammgacha bo'lib, variatsion qatorlarda turlicha joylashganligi aniqlandi.

Tadqiqotlarda ota-ona shakllarida bir tup o'simlik mahsuldorligi o'rtacha 91,2 grammdan Oqqo'rg'on-2022 navida, 102,5 grammgacha Buxoro-10 navida hamda F_2 duragaylarda 91,3 grammdan F_2 (Sulton x Oqqo'rg'on-2022) kombinatsiyasida, 100,9 gramm F_2 (C-5709 x Oqqo'rg'on-2022) kombinatsiyasida bo'lganligi ma'lum bo'ldi. F_2 oddiy duragaylarda va ota ona shakllarida asosiy o'simliklar 3-6 sinflar oralig'ida (71-110 gramm) joylashganligi kuzatildi. Ushbu sinflarda ota-ona shakllarida 91,2 foizdan Buxoro-10 navida, 95,0 foizgacha Oqqo'rg'on-2022 navida hamda F_2 duragaylarda esa 81,9-91,7 foiz oralig'ida o'simliklar uchraganligi ma'lum bo'ldi.

O'zgaruvchanlik koeffisienti bir tup o'simlik mahsuldorlik belgisi bo'yicha ota-ona shakllarida 10,3-11,7 foiz oralig'ida, F_2 duragaylarda 13,3 foizdan, 14,7 foizgacha bo'lganligi qayd etildi (3-jadval).

G'o'zani bir tup o'simlik mahsuldorligi bo'yicha o'rganilgan ota-ona shakllaridan C-6602, Buxoro-10 va Sulton navlari hamda F_2 oddiy duragaylardan F_2 (C-5709 x Oqqo'rg'on-2022) va F_2 (C-5709 x Buxoro-10) kombinatsiyalari boshqa duragaylarga nisbatan mahsuldor bo'lgan o'simliklar ajralib chiqqanligi aniqlandi.

XULOSA

Tezpisharlik bo'yicha F_2 duragaylarda ota-ona shakllariga nisbatan kengroq ajralish kuzatilib, 96-135 kunlik o'simliklar mavjudligi qayd etildi. Ayniqsa, F_2 (Oqqo'rg'on-2022 x C-5709) va F_2 (Sulton x Oqqo'rg'on-2022) kombinatsiyalarida tezpishar o'simliklar ulushi yuqori bo'ldi.

Bir dona ko'sak vazni bo'yicha F_2 duragaylarda 4,5-8,1 g oralig'ida o'zgaruvchanlik kuzatilib, o'zgaruvchanlik koeffitsiyenti 10,0-11,5 % ni tashkil etdi. F_2 (C-5709 x Buxoro-10) kombinatsiyasida yirik ko'sakli o'simliklarning yuqori ulushi aniqlanib, ushbu kombinatsiya seleksiya uchun istiqbolli ekanligi belgilandi.

Bir tup o'simlik mahsuldorligi bo'yicha eng yuqori ko'rsatkich F_2 (C-5709 x Oqqo'rg'on-2022) kombinatsiyasida 100,9 g ni tashkil etdi. Mazkur belgi bo'yicha F_2 duragaylarda o'zgaruvchanlik koeffitsiyenti 13,3-14,7 % bo'lib, ota-ona shakllariga nisbatan genetik ajralish imkoniyatlari kengroq ekanligi kuzatildi.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Paxtachilikda urug'chilik tizimini rivojlantirish hamda paxta hosildorligini oshirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida.

2. Пулатов М., Арутюнова Л.Г., Эгамбердиев А. Новый генофонд хлопчатника, полученный на базе межвидовой гибридизации // В.сб.

Вопросы генетики, селекции и семеноводство хлопчатника.-Ташкент, 1992.-S.33-42.

3. Ибрагимов Ш.И., Гесос К.Ф., Ахмедов Д.Х. Гетерозис у межвидовых и внутривидовых гибридов //Хлопководство. -Москва, 1979. - № 4. -С.37-39.

4. Mamaraximov B., Xoliqova M., Xolmurodov A., Saydaliyev H. *G.tomentosum* ishtirokida olingan turlararo duragaylarda tola chiqimining irsiylanishi // G'o'za genetikasi, seleksiyasi, urug'chiligi va bedachilik to'plami.-Toshkent, 2000.-B. 67-70.

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun

Musahhih: Boltayev Nurali

Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru

Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjurnal

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669225** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №083688

**Manzilimiz: Toshkent viloyati, Qibray tumani,
Universitet ko'chasi, 2-uy**